

28.2.2011

Dnro 3484/4/10

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

TELEKUUNTELUAINEISTO HÄVITETTIIN LIIAN AIKAISIN

1 KANTELU

A kertoi 30.9.2010 päivätyssä kantelussaan, että poliisi oli kohdistanut hänen käytössään olleisiin teleliittymiin televalvontaa ja telekuuntelua. Pakkokeinojen käyttö oli lopetettu maaliskuussa 2006. A oli kuitenkin saanut tiedon telepakkokeinojen käytöstä vasta lokakuussa 2009 esitutkintapöytäkirjan valmistuttua, vaikka lain mukaan ilmoitus on tehtävä viimeistään vuoden kuluttua pakkokeinojen käytön lopettamisesta.

Lisäksi A kertoi pyytäneensä joulukuussa 2009 poliisilta puolustustaan varten telepakkokeinoilla saatua aineistoa. Hän arvosteli sitä, että poliisi oli kuitenkin jo hävittänyt nämä tiedot, joiden hän katsoi mahdollisesti osaltaan voineen todistaa hänen syyttömyytensä puolesta.

3 RATKAISU

3.1 Telepakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen

Telepakkokeinoista eli telekuuntelusta ja televalvonnasta säädetään pakkokeinolain 5a luvussa. Tämän luvun 11 §:n 2 momentin mukaan

kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi tai esitutkinta muuten on päätetty lopettaa, epäillylle on ilmoitettava häneen kohdistetuista tässä luvussa tarkoitetuista pakkokeinoista. Jollei asiassa ole päätetty tutkinnan lopettamisesta tai asiaa saatettu syyttäjän harkittavaksi vuoden kuluttua pakkokeinon käytön lopettamisesta, pakkokeinon käytöstä on viimeistään tällöin ilmoitettava epäillylle. Tuomioistuimien voi tutkinnanjohtajan esityksestä tärkeästä tutkinnallisesta syystä päättää, että ilmoitus saadaan tehdä myöhemmin tai että se saadaan jättää tekemättä.

Ilmoitusvelvollisuus ei siis ole ehdoton, ja käräjäoikeus voi päättää esimerkiksi ilmoituksen lykkäämisestä. Tässä tapauksessa rikosylikomisario B onkin selvityksistä ilmi käyvällä tavalla hakenut ja saanut käräjäoikeudelta kahdesti luvan lykätä telepakkokeinojen käytöstä ilmoittamista. Käräjäoikeus päätti viimeksi 17.12.2007, että ilmoitus A:lle saadaan tehdä viimeistään 30.6.2008.

Selvityksen mukaan A:lle on hänen kotiosoitteesensa littiin lähetetty 6.6.2008 päivätty ilmoitus telepakkokeinojen käytöstä. Laki eikä poliisin ohjeistus ole tarkemmin määrännyt, miten ilmoitus on tehtävä, joten tavallista kirjettä on pidettävä riittävänä. Tältä osin ei siten ole osoitettavissa lainvastaista menettelyä, vaikka sitä, onko ilmoituskirje saapunut A:lle, ei voidakaan jälkikäteen todentaa. Se on kuitenkin selvityksen mukaan lähetetty hänelle useita viikkoja ennen määräajan päättymistä.

Totean kuitenkin, että tässä tapauksessa oli rikosylikomisario B:n mukaan ilmennyt ongelmia, kun A:lle oli lähetetty kutsuja tiedoksiäntoja tai selvityspyyntöjä postitse. Tähän nähden ilmoittamisessa olisi voitu käyttää todisteellisempaa tapaa kuin tavallinen kirje. Poliisin menettelyä ei kuitenkaan voi pitää lainvastaisena.

3.2

Aineiston hävittäminen

Telekuuntelu

Pakkokeinolain 5a luvun 13 §:n 1 momentti kuuluu seuraavasti:

Telekuuntelulla tai teknisellä kuuntelulla saatu ylimääräinen tieto, joka ei liity rikokseen tai joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa varten telekuuntelua tai teknistä kuuntelua koskeva lupa tai päätös on annettu, on hävitettävä sen jälkeen, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä. Tieto saadaan kuitenkin säilyttää ja tieto tallettaa poliisin henkilörekistereistä annetussa laissa (509/1995) tarkoitettuihin esitutkintaviranomaisten rekistereihin, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa saadaan käyttää telekuuntelua tai teknistä kuuntelua, taikka tietoa tarvitaan rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitetun rikoksen estämiseen. Tiedot, joita ei ole hävitettävä, on säilytettävä vielä viiden vuoden ajan siitä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Tietoa, joka ei liity mihinkään rikokseen tai joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa varten telekuuntelua tai teknistä kuuntelua koskeva lupa tai päätös on annettu, kutsutaan ylimääräiseksi tiedoksi. Sen lisäksi telekuuntelulla voidaan tietysti saada tietoa, joka koskee nimenomaan selvitettävänä olevaa rikosta.

Viimeksi mainittujen tietojen ja ylimääräisen tiedon säilyttämistä koskevat eri säännöt, kuten edellä siteeratusta säännöksestä käy ilmi. Ylimääräistä tietoa ei säilytetä yhtä kauan kuin kyseistä rikosta koskevaa tietoa. Kuitenkin ylimääräinen tietokin tulee säilyttää, kunnes asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Poliisi on tässä tapauksessa arvioinut kaiken telekuuntelulla saadun tiedon ylimääräiseksi tiedoksi. Minulla ei ole perusteita asettaa tätä arviota kyseenalaiseksi.

Rikosylikomisario B on kuitenkin menetellyt pakkokeinolain 5a luvun 13 §:n 1 momentin vastaisesti, kun hän on määrännyt telekuunteluaineiston hävitettäväksi ylimääräisenä tietona ennen kuin asia oli lainvoimaisesti ratkaistu. Hävittäminen on selvityksestä päätellen tapahtunut jo vuonna 2006.

Puheena olevaa säännöstä oli muutettu 1.1.2004 lukien. Aiemman lain mukaan ylimääräinen tieto oli heti tarkastuksen jälkeen hävitettävä. B näyttää toimineen tuon kumotun säännöksen ja siihen perustuneen sisäasiainministeriön ohjeistuksen mukaisesti. Vaikka tällainen ohjeistus olikin hävittämisen aikaan voimassa, sitä ei olisi tietenkään tullut noudattaa siltä osin kuin se oli ristiriidassa lain kanssa.

Lainmuutosta perusteltiin sillä, että ylimääräisenä tietona saatetaan hävittää myös epäillyn syyttömyyttä tukevaa aineistoa. Sen varmistamiseksi, että kaikki aineisto olisi oikeudenkäynnissä vielä tarvittaessa käytettävissä, pykälää ehdotettiin muutettavaksi siten, että ylimääräinen tieto hävitettäisiin vasta sitten, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä (hallituksen esitys 52/2002). Lainmuutoksella pyrittiin siis parantamaan syylliseksi epäillyn puolustautumismahdollisuuksia. Hänellä tulisi olla mahdollisuus itse arvioida, onko poliisin merkityksettömäksi katsomassa aineistossa jotain sellaista, joka hän katsoo puhuvan puolestaan. Tämä mahdollisuus on nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa jäänyt toteutumatta, kun poliisi hävitti tallenteet liian aikaisin.

Televalvonta

Televalvontamateriaalin osalta tilanne on erilainen. Pakkokeinolain 5a luvun 13 § ei koske televalvontaa eikä tuon materiaalin säilyttämisestä ole laissa muutoinkaan erikseen säädetty. Tapahtumajaksen voimassa ollut poliisin ohjeistus ei sekään koskenut ylimääräiseksi tiedoksi katsottua televalvontamateriaalia. Nytemmin asiasta on määrätty apulaispoliisipäällikkö C:n lausunnosta ilmenevällä tavalla vuonna 2008 voimaan tulleessa sisäasiainministeriön ohjeessa. Tässä asiassa televalvontamateriaali näyttää kuitenkin hävitetyn jo vuonna 2006, joten tuolla ohjeella ei ole merkitystä B:n menettelyä arvioitaessa.

Asiaa arvioitaessa on myös otettava huomioon esitutkintalain 40 §, jonka mukaan esitutkintapöytäkirjaan on liitettävä tutkinnassa kertyneet asiakirjat ja tallenteet, mikäli niillä voidaan olettaa olevan merkitystä asiassa. Tässä tapauksessa poliisi on katsonut, ettei televalvontatiedoilla ole ollut merkitystä asiassa. Minulla ole perusteita asettaa tätä arviota kyseenalaiseksi myöskään televalvonnan osalta.

Televalvonnan osalta ei ole tullut ilmisellaista menettelyä, joka antaisi minulle aihetta toimenpiteisiin.

Totean vielä, että eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys 222/2010, jossa esitetään, että televalvonnassa kertynyttä ylimääräistä tietoa käsiteltäisiin samalla tavoin kuin esimerkiksi telekuuntelussa saatua ylimääräistä tietoa.

4

TOIMENPITEET

Rikosylikomisario B on menettänyt pakkokeinolain vastaisesti, kun hän on edellä kohdassa 3.2 todetusti hävittänyt A:han kohdistuneessa telekuuntelussa kertyneet tiedot ennen kuin asia oli lainvoimaisesti ratkaistu.

Sitä, mikä merkitys tietojen hävittämisellä on mahdollisesti ollut A:n puolustautumiselle häntä vastaan esitettyihin syytteisiin, on mahdotonta arvioida kantelumenettelyssä. Tämä kysymys näyttää olleen esillä - - - kärjäoikeudessa käsiteltäessä A:han kohdistettuja syytteitä. Kärjäoikeus on todennut muun muassa, että vastaajilla on ollut mahdollisuus kertomuksillaan korvata puhelutietojen hävittämisestä puolustukselle mahdollisesti koitunutta haittaa. Totean myös, että tuomio ei ole A:n osalta lainvoimainen eli tätä kysymystä voidaan vielä käsitellä hovioikeudessa. Tämänkään vuoksi minulla ei ole aihetta käsitellä tätä kysymystä enemmälti.

Pidän riittävänä, että kiinnitän vastaisen varalle rikosylikomisario B:n vakavaa huomiota hänen lainvastaiseen menettelyynsä. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.